

Toelichting bij de wilsverklaringen

NVVE
Postbus 75331
1070 AH Amsterdam
Tel. 020 - 620 06 90
E-mail: info@nvve.nl
Website: www.nvve.nl

Eerste druk: oktober 2006
Dertiende herziene druk: november 2017

Vormgeving: Kees Wagenaars, Breda

ISBN: 978-94-92174-02-4

© NVVE, Amsterdam 2017
Gedeeltelijke overname is toegestaan met bronvermelding
en kennisgeving aan de NVVE

Voorwoord

In deze brochure vindt u informatie over de wilsverklaringen van de NVVE. Een set wilsverklaringen bestaat uit een behandelverbod, een euthanasieverzoek en een volmacht.

Algemene informatie over deze schriftelijke wilsverklaringen vindt u in het eerste hoofdstuk.

In de daaropvolgende hoofdstukken staat de informatie over de afzonderlijke verklaringen:

- op pagina 8 de toelichting bij het behandelverbod
- op pagina 12 de toelichting bij het euthanasieverzoek
- op pagina 20 de toelichting bij de volmacht

Wij adviseren u deze toelichtingen goed door te lezen voordat u de bijbehorende verklaringen ondertekent.

Achter in de brochure zijn voorbeelden van de wilsverklaringen opgenomen.

Inhoud

Voorwoord

1	Belangrijk om te weten	5
2	NVVE wilsverklaringen	6
3	Behandelvebod	8
	3.1 Inhoud behandelvebod	9
	3.2 Aanvulling voltooid leven bij Behandelvebod	11
4	Euthanasieverzoek	12
	4.1 Inhoud euthanasieverzoek	15
	4.2 Aanvulling dementie bij Euthanasieverzoek	17
5	Volmacht	20
	5.1 Inhoud volmacht	20
	Bijlagen	
	Voorbeeld behandelvebod	22
	Voorbeeld aanvulling voltooid leven	24
	Voorbeeld euthanasieverzoek	26
	Voorbeeld aanvulling dementie	28
	Voorbeeld volmacht	30

1 Belangrijk om te weten

Met een schriftelijke wilsverklaring kunt u uw wensen rondom het levenseinde vastleggen. U beschrijft hierin vooraf wat u wel wilt en niet wilt op het moment dat u dat zelf niet meer kunt uiten of bepalen. Zo'n schriftelijke verklaring is dus in eerste instantie bedoeld voor eventuele toekomstige situaties.

Het initiatief van een wilsverklaring wordt vaak genomen als mensen zo'n situatie nabij zien komen door een ongeneeslijke of chronische ziekte. De NVVE adviseert echter tijdig, en ook in gezonde toestand, na te denken over wat uw medische wensen zijn als u die zelf niet meer kenbaar kunt maken. Bespreek uw medische wensen met uw arts en naasten en stel ze op de hoogte van uw keuzes. Met een schriftelijke wilsverklaring kunt u voorkomen dat uw leven aan het einde anders verloopt dan u had gewild. Het is ook belangrijk om een vertegenwoordiger uit uw naaste omgeving en uw arts een exemplaar van een door u ondertekende wilsverklaring te geven en uw verklaring te laten opnemen in uw medisch dossier.

Met het invullen van een wilsverklaring zijn uw wensen niet automatisch 'geregeld'. De NVVE wijst nadrukkelijk op het belang om de door u beschreven wensen zo vaak als u in overleg met uw arts noodzakelijk acht te bespreken. Die maakt hiervan een aantekening in uw medisch dossier waardoor het duidelijk blijft dat u nog steeds achter uw keuze(s) staat. Hiermee versterkt u de kracht van uw wilsverklaring. Een ondertekende wilsverklaring blijft haar rechtskracht houden, ongeacht hoeveel tijd er verstreken is na het opstellen ervan. Desondanks adviseert de NVVE om een wilsverklaring als een 'levend document' actueel te houden. Het is dus zaak om, met name over een euthanasieverzoek, in gesprek te blijven met uw arts en uw wilsverklaring qua inhoud en datum regelmatig in overleg met uw arts te actualiseren. Juridisch gezien blijft een schriftelijke verklaring van kracht zolang deze niet is ingetrokken of gewijzigd. U kunt uw wilsverklaringen altijd wijzigen, maar u moet dan wel uw verte-

genwoordiger en uw arts en anderen die over een exemplaar van uw wilsverklaring beschikken op de hoogte brengen en (eventueel) een nieuwe verklaring opstellen.

Voor meer informatie over de wilsverklaringen verwijzen wij naar onze website: www.nvve.nl

2 NVVE wilsverklaringen

De NVVE stelt voor leden standaardwilsverklaringen ter beschikking waarin u uw verschillende wensen kunt vastleggen. De wilsverklaringen zijn alleen door leden te bestellen of online op te stellen. De verklaringen worden door de NVVE zowel op papier als digitaal uitgegeven als persoonlijk document voorzien van persoonsgegevens.

- **Behandelverbod**
In een behandelverbod kunt u aangeven onder welke omstandigheden u bepaalde medische handelingen niet of juist wel wilt ondergaan. Volgens de *Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBo)* zijn artsen en zorgverleners in principe verplicht zich te houden aan een schriftelijk behandelverbod. Een persoonlijke toelichting waarin u beschrijft hoe u in het leven staat, wat voor u 'kwaliteit van leven' betekent en wat u belangrijk vindt rondom uw levenseinde, zal uw wilsverklaring verduidelijken, individualiseren en versterken.
- **Euthanasieverzoek**
In een euthanasieverzoek kunt u vastleggen onder welke omstandigheden u uw arts vraagt uw leven te beëindigen. In tegenstelling tot het behandelverbod is het euthanasieverzoek niet juridisch afdwingbaar; de arts is niet verplicht aan uw verzoek te voldoen. Toch is een schriftelijk euthanasieverzoek aan te bevelen, zowel bij een verzoek in een acute situatie als bij een verzoek voor in de toekomst. In een acute situatie dient het schriftelijke verzoek als 'bewijs' dat de

uitgevoerde euthanasie echt op verzoek van de patiënt is toegepast. Als het gaat om een verzoek voor een toekomstige situatie waarin mogelijk sprake is van wilsonbekwaamheid, is een schriftelijk verzoek een vervanging van een mondeling verzoek. In de euthanasiewet is vastgelegd dat zo'n vooraf opgestelde, schriftelijke verklaring een geldig verzoek is en dus als richtsnoer kan dienen voor het verdere handelen. Het blijft een verzoek, de arts is niet verplicht het in te willigen. Wel is het zo dat hoe concreter het schriftelijke verzoek is, hoe meer aanknopingspunten het zal bieden voor de besluitvorming van de arts.

- **Volmacht**
U kunt ook schriftelijk vastleggen wie uw vertegenwoordiger moet zijn. Via een volmachtverklaring kunt u iemand aanwijzen die namens u optreedt als u zelf uw wensen niet meer kunt uiten of kenbaar maken. Het is van groot belang dat u iemand machtigt van wie u denkt dat deze zal opkomen voor hetgeen u zelf wenst. U kunt kiezen voor uw partner, of een specifiek kind of bepaalde broer of zus, maar u kunt ook een 'buitenstaander' aanwijzen, bijvoorbeeld een goede vriend of vriendin. De wens van de gevolmachtigde wordt beschouwd als de uwe. Het is niet nodig de volmacht bij de notaris vast te leggen. Wel is het noodzakelijk uw huisarts op de hoogte te brengen en deze een kopie van de volmacht te geven.

Vier exemplaren

De NVVE verstrekt op bestelling een set wilsverklaringen, die bestaat uit vier exemplaren. Eén exemplaar is voor uzelf, één exemplaar voor een vertegenwoordiger uit uw naaste omgeving, één exemplaar voor uw (huis)arts en, indien van toepassing, nog een exemplaar voor uw specialist, behandelend arts of zorgverlener. Wilsverklaringen kosten € 10,-

Digitale wilsverklaringen

Het is ook mogelijk om gebruik te maken van de digitale wilsverklaringen van de NVVE. Deze zijn kosteloos beschikbaar voor leden via de NVVE-website, onder 'Mijn NVVE'. De digitale

wilsverklaringen zijn eenvoudig op te stellen, (tussentijds) op te slaan en te downloaden. Het is ook bij de digitale wilsverklaringen van belang dat u deze met uw naasten en huisarts bespreekt en de huisarts een kopie overhandigt en, indien van toepassing ook een kopie aan de specialist, behandelend arts of zorgverlener overhandigt.

Getuigenverklaring

Voor NVVE-leden die door welke oorzaak dan ook zelf niet in staat zijn de wilsverklaringen te lezen en/of te ondertekenen, bestaan de volgende mogelijkheden:

- een video-opname;
- een geluidsopname of een mondelinge verklaring van de betrokkene in bijzijn van twee getuigen die hiervan een schriftelijke verklaring opmaken en ondertekenen;
- een getuigenverklaring van de NVVE.

Wilsverklaringen

De volgende hoofdstukken beschrijven opzet en inhoud van de NVVE-wilsverklaringen. Het belang en de betekenis van de verschillende onderdelen van de wilsverklaring worden toegelicht.

3 Behandelvebod

Het behandelverbod is gebaseerd op de *Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGB0)*. Hierin staat dat de arts geen medische handeling mag uitvoeren zonder toestemming van de patiënt. Artsen en zorgverleners zijn verplicht de patiënt vooraf uitvoerig te informeren over een voorgenomen behandeling zodat deze een weloverwogen beslissing kan nemen of hij dat wel of niet wil. Een schriftelijke wilsverklaring is rechtsgeldig en is bedoeld voor de situatie waarin een patiënt zelf niet meer kan bepalen of uiten wat hij wil.

Het NVVE behandelverbod is een document waarin u op papier de omstandigheden vastlegt en de voorwaarden bepaalt waaronder u niet (meer) behandeld wilt worden. Artsen moeten zich

aan dit behandelverbod houden en mogen alleen in zeer speciale gevallen het verbod negeren. Bijvoorbeeld wanneer er gegronde redenen zijn om aan te nemen dat iemand op het moment van ondertekening van het behandelverbod niet wilsbekwaam was, dus niet begreep wat de verklaring inhield. Wanneer een arts, ook na herhaaldelijk aandringen, weigert een behandelverbod na te leven, kunnen juridische stappen worden ondernomen. In een kort geding kan via de rechter het stopzetten van alle behandelingen worden geëist. De NVVE kan u over de procedure informeren.

Bespreek uw behandelverbod tijdig met uw (huis)arts, naasten en gevolmachtigde.

3.1 Inhoud behandelverbod

De *Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst* (WGBo) regelt dat wilsbekwame mensen vanaf 16 jaar niet tegen hun zin behandeld kunnen worden. Ook niet als door weigering van een behandeling de dood sneller intreedt. In situaties dat u uw wil niet meer kenbaar kunt maken, en u deze eerder schriftelijk heeft vastgelegd, dan gelden de in deze verklaring opgenomen wensen. Daarom is het behandelverbod van enorme waarde.

- **Persoonlijke gegevens**
Op het document zijn uw naam (achternaam en voor- naam/voornamen), geboortedatum en geboorteplaats vermeld en uw NVVE-lidmaatschapsnummer.
- **Verbod op verdere medische behandeling**
In geval u in een toestand komt te verkeren waarin u uit- zichtloos lijdt bijvoorbeeld doordat er geen redelijk uitzicht is op terugkeer naar een voor u waardige levensstaat en/of verdergaande ontluistering te voorzien is.

Als u niet meer zelf kunt beslissen over medische behandeling, verbiedt u met de schriftelijke verklaring elke verdere medische behandeling. Onder het verbod vallen ook alle levensverlengende behandelingen zoals reanimatie of kunstmatige toediening van vocht en voeding. Alleen palliatieve zorg* om ongemakken van pijn, jeuk of benauwdheid te bestrijden, zijn nog toegestaan.

** Palliatieve zorg: zorg die uitsluitend erop gericht is het leven voor de patiënt draaglijk te houden en dus niet gericht is op genezing.*

- **Persoonlijke aanvulling**

In het behandelverbod is ruimte opengelaten om een persoonlijke toelichting te geven. U kunt hierin aangeven wat ‘uitzichtloos lijden’, ‘verdergaande ontluistering’ en ‘een voor mij waardige levensstaat’ voor u betekenen. Hier kunt u bijvoorbeeld aangeven of, en hoe lang, u behandeld wilt worden als u in coma raakt of lijdt aan ernstige dementie. En onder welke omstandigheden u alleen nog palliatieve behandeling wilt. Deze keuzes hebben te maken met de wijze waarop u op dat moment in het leven staat en welke wensen u dan (nog) hebt. Het kan zijn dat in de loop der jaren uw situatie verandert. Het is goed om dan na te gaan of uw toelichting misschien aangepast moet worden. De persoonlijke aanvulling kan uw behandelverbod verduidelijken en versterken. Het is voor artsen belangrijk om te weten waarom u een behandelverbod ondertekent en wat voor u persoonlijk de grenzen zijn. Overigens is uw schriftelijke behandelverbod ook zonder deze aanvulling rechtsgeldig.

- **Risicoaanvaarding**

Het behandelverbod is bedoeld voor het geval u zich niet meer kunt uiten; dus niet meer in staat bent om duidelijk te maken wat u wel en niet wenst. Kunt u uw wil nog uiten dan gaat uw actuele wil altijd voor. Bedenk wel dat wanneer u zich niet meer kunt uiten, u deze verklaring niet

meer kunt intrekken, zelfs niet als u er inmiddels anders over zou zijn gaan denken. In zoverre levert een schriftelijk behandelverbod een zeker risico op: misschien had u de verklaring willen wijzigen of intrekken, maar kwam het er niet van.

Deze bepaling is opgenomen in de wilsverklaring om u erop te wijzen dat u dat risico aanvaardt.

- **Herroepen van eerdere verklaring(en)**
Het kan zijn dat uw situatie in de loop der jaren verandert. Het is goed om dan na te gaan of uw wilsverklaring misschien aangepast moet worden. U kunt een behandelverbod herroepen door een nieuw te schrijven. Hierdoor verliezen alle eerdere verklaringen hun waarde. Een schriftelijke wilsverklaring kan ook ingetrokken worden door alle exemplaren te vernietigen.
- **Weloverwogen**
Met de ondertekening van het behandelverbod verklaart u dat u uw keuzes weloverwogen en bij uw volle verstand hebt gemaakt.
- **Geldigheid van de wilsverklaring**
Krachtens de *Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst* (WGB-o) art. 450 lid 3 is een schriftelijke wilsverklaring een rechtsgeldig behandelverbod.
- **Ondertekening**
Een ondertekend behandelverbod is een wettig middel om medische behandeling te weigeren onder de in de verklaring beschreven omstandigheden.

3.2 Aanvulling voltooid leven bij Behandelverbod

De aanvulling voltooid leven is een aangescherpt behandelverbod. Deze is bedoeld voor mensen die ervoor kiezen aan het einde van hun leven niet meer alles in te zetten wat medisch mogelijk is. Ook als zo'n medische behandeling reële kansen biedt om in een waardige levensstaat verder te leven. Het kan

bijvoorbeeld gaan om een longontsteking die behandeld zou kunnen worden, maar zonder behandeling leidt tot overlijden. De aanvulling voltooid leven maakt het mogelijk om bewust te kiezen voor de dood. Dit gedeelte van het behandelverbod moet u alleen ondertekenen als u zeker weet dat u elke gelegenheid om waardig te sterven wilt aangrijpen, omdat u vindt dat uw leven voltooid is. Door de aanvulling te ondertekenen verscherpt u een eerder opgesteld behandelverbod.

Onderteken de aanvulling pas wanneer u ervan overtuigd bent dat uw leven voltooid is!

- **Ondertekening**

Met ondertekening bevestigt u dat u uw leven als afgerond beschouwt en iedere kans om waardig te sterven wilt aangrijpen.

4 Euthanasieverzoek

Sinds 2002 kent Nederland de *Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding* (Wtl), kortweg euthanasiewet. De wet formuleert de voorwaarden waaronder artsen euthanasie mogen toepassen of hulp bij zelfdoding mogen verlenen. De arts moet overtuigd zijn van het uitzichtloos en ondraaglijk lijden en een uitdrukkelijk en weloverwogen verzoek van de patiënt om het leven te beëindigen. Er moet geen redelijk alternatief zijn en de patiënt moet goed voorgelicht zijn over zijn situatie en de vooruitzichten. Een tweede onafhankelijke arts moet vooraf oordelen over alle criteria.

Wanneer de arts euthanasie heeft uitgevoerd, moet hij dit melden bij de gemeentelijke lijkschouwer. Deze meldt dat vervolgens bij een van de regionale toetsingscommissies die beoordeelt of de arts zorgvuldig heeft gehandeld. De zorgvuldigheidseisen zijn nauwkeurig geformuleerd in de euthanasiewet en houden in dat:

- de arts overtuigd moet zijn van een vrijwillig en weloverwogen verzoek van de patiënt;
- de arts overtuigd moet zijn van uitzichtloos en ondraaglijk lijden;
- de patiënt is voorgelicht over de medische situatie en vooruitzichten;
- de arts met de patiënt tot de overtuiging is gekomen dat de patiënt zich bevindt in een situatie waarin geen redelijke andere oplossing is;
- er een onafhankelijke arts is geraadpleegd, die de patiënt heeft gezien en schriftelijk zijn oordeel heeft gegeven over de zorgvuldigheidseisen;
- de levensbeëindiging zorgvuldig is uitgevoerd.

In Nederland verstaan we onder euthanasie: levensbeëindigend handelen door een arts op uitdrukkelijk verzoek van de patiënt. Het verschil tussen euthanasie en hulp bij zelfdoding betreft de wijze van toediening van het dodelijke middel. Bij euthanasie dient de arts het middel direct toe via een injectie of infuus. Bij hulp bij zelfdoding geeft de arts het middel aan de patiënt die het zelf opdrinkt. Het begrip euthanasie wordt regelmatig verkeerd gebruikt. Er is bijvoorbeeld geen sprake van euthanasie als een patiënt niet behandeld wil worden en daardoor (eerder) sterft, of als een behandeling die medisch gezien zinloos is, wordt beëindigd of niet wordt gestart waardoor de patiënt overlijdt. Ook het geven van zware slaapmiddelen waardoor de patiënt in een diepe slaap raakt en vervolgens rustig een natuurlijke dood sterft, is geen euthanasie: dit wordt palliatieve sedatie genoemd. Als in combinatie met deze slaapmiddelen pijnstillers (bijvoorbeeld morfine) worden toegediend is er ook geen sprake van euthanasie.

Wilsverklaring

Euthanasie en hulp bij zelfdoding zijn **geen recht van de patiënt**, evenmin is het een plicht van de arts een verzoek in te willigen. Zonder verzoek van de patiënt kan er geen sprake zijn van euthanasie.

De NVVE heeft een wilsverklaring ontwikkeld voor een euthana-

sieverzoek. In het schriftelijke euthanasieverzoek legt u het resultaat vast van uw bezinning op uw levenseinde. Dit schriftelijke verzoek dient:

- als concreet verzoek om euthanasie wanneer u een dergelijk verzoek zelf niet meer kunt uiten;
- als een belangrijk aanknopingspunt en als basis voor een gesprek met uw arts, waarin u hem vraagt aan uw stervenswens te voldoen wanneer die in de toekomst actueel wordt;
- als bevestiging en verduidelijking van uw stervenswens in een situatie waarin u zelf nog wel enigszins kunt aangeven wat u wilt, maar bijvoorbeeld niet meer in staat bent een uitgebreide toelichting te geven;
- als basis voor uw vertegenwoordiger om uw stervenswens te **ondersteunen** en met hulp van uw arts te realiseren, wanneer u daar zelf niet meer toe in staat bent.

Besprek uw euthanasieverzoek tijdig met uw (huis) arts en naasten.

Belangrijke aandachtspunten

- Zorg dat uw arts goed op de hoogte is en blijft van uw opvattingen over euthanasie. De NVVE is van mening dat een ondertekende wilsverklaring zijn rechtskracht blijft houden, ongeacht hoe veel tijd er verstreken is. Desondanks adviseert de NVVE om een wilsverklaring als een 'levend document' actueel te houden. Het is dus zaak om, met name over een euthanasieverzoek, in gesprek te blijven met uw arts en uw wilsverklaring qua inhoud en datum te actualiseren, zo vaak als u in overleg met uw arts noodzakelijk acht.
- Artsen kunnen aangeven gewetensbezwaren te hebben tegen het toepassen van euthanasie. Als uw arts uw verzoek niet kan inwilligen, moet hij u hiervan in een vroeg stadium op de hoogte brengen, zodat u in de gelegenheid bent zelf een andere arts te zoeken. Uw arts hoort u daarbij te ondersteunen.

- Uw behandelend arts moet uw opvattingen goed kennen. In de meeste gevallen is dat uw huisarts, maar het kan ook zijn dat u in het ziekenhuis wordt opgenomen of naar een verpleeghuis gaat. Stel de arts, bij wie u daar onder behandeling komt, op de hoogte van uw euthanasieverzoek en bespreek uw wensen. Overhandig hem ook een exemplaar van uw wilsverklaring voor opname in uw medisch dossier.

4.1 Inhoud euthanasieverzoek

Met deze wilsverklaring geeft de houder precies aan onder welke omstandigheden hij graag zou willen dat de arts euthanasie bij hem uitvoert. Het is een verzoek aan de arts. De formulering van de verklaring is dusdanig opgesteld dat er geen twijfels zijn over de wensen van de ondertekenaar.

- **Persoonlijke gegevens**

Op het document zijn uw naam (achternaam en voor- naam/voornamen), geboortedatum en geboorteplaats vermeld en uw NVVE-lidmaatschapsnummer.

- **Verbod op verdere medische behandeling**

In geval u in een toestand komt te verkeren waarin u ondraaglijk en uitzichtloos lijdt bijvoorbeeld doordat er geen redelijk uitzicht is op terugkeer naar een voor u waardige levensstaat en/of verdergaande ontluistering te voorzien is.

Als u in een van deze toestanden komt te verkeren, verzoekt u uw arts nadrukkelijk de middelen toe te dienen of te verschaffen om het leven te beëindigen. Als uw arts vanwege de zorgvuldigheidseisen het euthanasieverzoek op dat moment (nog) niet kan inwilligen, gaat het getekende euthanasieverzoek over in een getekend behandelverbod. U verbiedt elke verdere medische behandeling inclusief levensverlengende behandelingen zoals reanimatie of kunstmatige toediening van vocht en voeding. Alleen palliatieve behandeling om ongemakken van pijn, jeuk of benauwdheid te bestrijden, zijn nog toegestaan.

- **Persoonlijke aanvulling**

Door het ondertekenen van het euthanasieverzoek geeft u aan dat u onder de daarin genoemde omstandigheden ondraaglijk lijdt en vraagt u uw arts uw leven te beëindigen. Om uw arts in de gelegenheid te stellen zich daarvan te overtuigen, moet u proberen uw toestand aan hem zo duidelijk mogelijk te maken.

Een persoonlijke aanvulling op het euthanasieverzoek is juridisch gezien niet noodzakelijk, het kan uw verzoek echter wel verduidelijken en versterken.

Als u zich niet meer kunt uiten (bijvoorbeeld als gevolg van bewusteloosheid, gevorderde dementie of door een andere oorzaak) is het namelijk moeilijker om ondraaglijkheid van uw lijden vast te stellen en kan een arts meer moeite hebben een euthanasieverzoek in te willigen.

- **Risicoaanvaarding**

Het euthanasieverzoek is bedoeld voor het geval u zich niet meer kunt uiten, dus niet meer in staat bent te zeggen wat u wel en niet wenst. Kunt u uw wil nog uiten dan gaat uw actuele wil altijd voor. Bedenk wel dat wanneer u zich niet meer kunt uiten, u dit verzoek ook niet meer kunt intrekken, zelfs niet als u er inmiddels anders over zou zijn gaan denken. In zoverre levert een schriftelijk euthanasieverzoek een zeker risico op: misschien had u de verklaring willen wijzigen of intrekken, maar kwam het er niet van.

De bepaling is opgenomen in de wilsverklaring om u erop te wijzen dat u dat risico aanvaardt.

- **Herroepen van eerdere verklaring(en)**

Het kan zijn dat in de loop der jaren uw situatie verandert. Het is goed om dan na te gaan of uw wilsverklaring misschien aangepast moet worden. U kunt een schriftelijk euthanasieverzoek herroepen door een nieuw te schrijven. Hierdoor verliezen alle eerdere verklaringen hun waarde. Een schriftelijke wilsverklaring kan ook ingetrokken worden door alle exemplaren te vernietigen.

- **Rechtsgeldigheid**

Krachtens de *Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding* (art 2, lid 2) vervangt de schriftelijke wilsverklaring het mondelinge verzoek tot euthanasie. Evenmin als bij een mondeling verzoek is de arts verplicht het verzoek in te willigen. Bij uitvoeren van euthanasie moet uiteraard zijn voldaan aan de zorgvuldigheidseisen, rekening houdend met de situatie dat u uw wil niet meer mondeling kunt uiten.

- **Ondertekening**

Met de ondertekening van het euthanasieverzoek verklaart u dat u zich goed hebt geïnformeerd en dat u uw keuzes weloverwogen en bij uw volle verstand hebt gemaakt. Een ondertekende schriftelijke wilsverklaring voor euthanasie betekent dat, als u in de beschreven omstandigheden komt te verkeren, uw arts samen met u (of uw vertegenwoordiger) serieus zal nagaan of aan uw verzoek kan worden voldaan. Een arts is niet verplicht een verzoek om euthanasie in te willigen; een ondertekende wilsverklaring geeft u dus geen recht op euthanasie.

4.2 Aanvulling dementie bij Euthanasieverzoek

De aanvulling dementie is een uitbreiding van een euthanasieverzoek. Mensen bij wie een beginnende dementie wordt vastgesteld, kunnen al in een vroeg stadium met hun arts praten over de mogelijkheid van euthanasie. Of artsen bereid zijn tegemoet te komen aan zo'n euthanasieverzoek hangt meestal sterk af van wilsbekwaamheid op dat moment. De meeste artsen zijn niet bereid euthanasie toe te passen bij mensen in een (ver)gevorderd stadium van dementie, terwijl de wet deze mogelijkheid wel biedt. In de praktijk blijkt de vraag cruciaal of een patiënt nog in staat is zelf een beslissing te nemen over zijn levenseinde.

Het moment waarop iemand zijn wilsbekwaamheid verliest, is niet vooraf op een kalender aan te geven. Het is een proces dat verloopt met goede en minder goede dagen en vaak kan pas achteraf worden vastgesteld wanneer de verzoeker wils-

onbekwaam werd. Juist voor deze periode waarin de wilsbekwaamheid langzaam uitdooft, is het belangrijk op papier te hebben staan waar voor u de grenzen liggen. In welke toestand komt de waardigheid van uw leven in het geding?

Volgens de euthanasiewet is het bestaan van ondraaglijk lijden een van de zorgvuldigheidseisen voor euthanasie. In geval van dementie kan de ondraaglijkheid bestaan uit verlies van persoonlijke waardigheid. Belangrijk is om aan te geven waar dat verlies van waardigheid voor u uit bestaat. Dit kan in de aanvulling dementie. Hierin kunt u aangeven waarom voor u het leven in een (ver)gevoerd stadium van dementie ondraaglijk is en u uw arts om euthanasie verzoekt.

Het is en blijft belangrijk, zeker in geval van beginnende dementie, steeds met uw arts in gesprek te blijven over uw stervenswens.

Inhoud aanvulling dementie

In dit document beschrijft u in uw eigen woorden waar voor u de grenzen liggen van 'een waardig leven met dementie'. Hiermee maakt u duidelijk waarom voor u het leven in een gevorderd stadium van dementie ondraaglijk is en u uw arts om euthanasie verzoekt.

Persoonlijke overwegingen

Bij het invullen van de aanvulling dementie kunt u aan de volgende aspecten denken het vooruitzicht van:

- hulp nodig hebben bij alledaagse dingen;
- niet meer kunnen communiceren (praten);
- verandering van persoon (karakter);
- ontluistering (incontinent, lastig, agressief);
- het niet meer herkennen van uw naasten;
- geen grip meer hebben op uw denken en handelen, zoals lezen of schilderen, tuinieren of timmeren;
- niet meer thuis kunnen wonen.

Maar ook uw ervaringen uit eigen omgeving met dementie kunnen een rol spelen bij het beschrijven van uw redenen bij uw verzoek om euthanasie bij dementie.

- **Hulp van naasten en/of professionals**

Het is zinvol uw overwegingen te overleggen met uw naasten en uw reden(en) voor een euthanasieverzoek bij dementie samen met uw vertegenwoordiger te schrijven. U kunt ook een beroep doen op het Adviescentrum van de NVVE en de hulp van een medewerker vragen.

U kunt natuurlijk ook uw arts vragen te helpen bij het formuleren van de persoonlijke aanvulling. Van belang is dat u zo helder mogelijk aangeeft waarom u het proces van voortschrijdende dementie niet wilt meemaken.

- **Overleg met uw arts en familie**

Overigens is en blijft het belangrijk, zeker in het geval van een beginnende dementie, steeds met de arts in gesprek te blijven over de stervenswens: zonder deze gesprekken kan een papieren aanvulling u waarschijnlijk niet helpen. Het is ook zeker zinvol met uw naaste of uw gevolmachtigde te praten over uw beginnende dementie zodat deze, als uw vertegenwoordiger, uw wensen en verlangens zo goed mogelijk kan ondersteunen in gesprekken met uw arts wanneer u dat zelf niet meer kunt.

- **Ondertekening**

U ontvangt vier exemplaren van de aanvulling dementie. U kunt alle vier exemplaren invullen en ondertekenen. Als dat niet lukt, kunt u ook één exemplaar invullen. Hiervan maakt u fotokopieën en deze voorziet u van datum en handtekening. U kunt ook zelf een aanvulling maken en deze aanhechten aan uw euthanasieverzoek. Onderteken deze aanvulling ook.

5 Volmacht

Wanneer u door bewusteloosheid of gevorderde dementie bijvoorbeeld zelf niet meer in staat bent met uw arts te overleggen over uw medische toestand, is het goed dat iemand anders u vertegenwoordigt. Deze kan in die situatie uw wilsverklaring(en) bij uw arts onder de aandacht brengen, toelichten en ervoor zorgen dat de arts ze naleeft.

Wanneer u niemand in het bijzonder schriftelijk gevolmachtigd hebt, dan gelden de regels van de wettelijke vertegenwoordiging. Dit kan uw partner zijn, maar ook een ouder, kind, broer of zus. U kunt ook zelf een gevolmachtigde aanwijzen bijvoorbeeld een goede vriend of vriendin.

Met een schriftelijke volmachtverlening is voor de behandelend arts duidelijk met wie hij moet overleggen over uw behandeling. U moet er wel voor zorgen dat uw gevolmachtigde beschikt over een exemplaar van uw wilsverklaring(en) en goed op de hoogte is van uw wensen over de behandelingen die u wel of niet wilt en over uw wensen met betrekking tot uw levenseinde.

Let op! De door u aangewezen gemachtigde heeft meer te vertellen over uw medische behandeling dan uw partner of familielid. Er kunnen beslissingen worden genomen waar uw partner of familielid het niet mee eens is.

5.1 Inhoud volmacht

- **Persoonlijke gegevens**

Op het document zijn uw naam (achternaam en voornaam/voornamen), geboortedatum en geboorteplaats vermeld en uw NVVE-lidmaatschapsnummer.

- **Volmacht**

Vul de gegevens in van de persoon die u als gevolmachtigde aanwijst. U kunt eventueel ook een plaatsvervanger aanwijzen, maar dat is niet noodzakelijk.

- **Taken van de gevolmachtigde en omvang van de volmacht**
 - De gevolmachtigde neemt al uw belangen waar inzake de medische besluitvorming en beslissingen op het moment dat u daar zelf niet meer toe in staat bent. Als u een behandelverbod hebt ondertekend, zal uw gevolmachtigde dit bij uw behandelend arts kenbaar maken zodra dit aan de orde is. Uw arts moet uw behandelverbod volledig respecteren. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen kan een arts het behandelverbod naast zich neerleggen, maar dat zal hij in overleg met de gevolmachtigde moeten doen.
 - Als u een euthanasieverzoek hebt ingevuld, zal uw gevolmachtigde dit verzoek bij uw behandelend arts onder de aandacht brengen zodra het aan de orde is. Uw gevolmachtigde kan de door u gewenste euthanasie **niet** afdwingen, maar de behandelend arts moet bepalen of aan de zorgvuldigheidseisen van de euthanasiewet kan worden voldaan en een beslissing nemen.
 - Omdat uw gevolmachtigde te zijner tijd beslissingen moet kunnen nemen, is het van groot belang dat hij goed weet wat u wel en niet wenst. Het is daarom goed met regelmaat met elkaar over uw euthanasieverzoek en/of uw behandelverbod te praten.

Behandelverbod

Een wilsverklaring is een schriftelijke verklaring. Hierin beschrijft u uw wensen op medisch gebied voor situaties waarin u uw wensen niet meer zelf kunt vertellen. Deze wilsverklaring gaat over het verbod op medische behandelingen. Bij deze wilsverklaring vindt u ook een toelichting. Lees deze toelichting goed door. En vul pas daarna de wilsverklaring in.

Naam _____

Geboortedatum _____

Geboorteplaats _____

Lidnummer _____

Dit is een behandelverbod. Het is bedoeld voor iedereen die mij medisch behandelt of verzorgt. Het geldt vanaf het moment dat ik mijn wensen op medisch gebied niet meer zelf kan vertellen. Mijn vertegenwoordiger (gemachtigde) zal dit behandelverbod onder de aandacht brengen bij mijn behandelend arts.

Dit behandelverbod geldt vanaf het moment dat ik lijd zonder kans op verbetering (uitzichtloos lijden). Dat betekent dat ik geen medische behandelingen meer wil als:

- Er geen kans is op een voor mij menswaardig bestaan in de toekomst.
- Mijn lichamelijke en geestelijke achteruitgang verergert.

Persoonlijke aanvulling

(U bent niet verplicht hieronder iets in te vullen)

Ik wil mijn behandelverbod graag toelichten. Ik beschrijf daarom hieronder wat ik bedoel met lijden zonder kans op verbetering (uitzichtloos lijden):

Verbod medische behandeling

Kom ik in een situatie waarin ik lijd zonder kans op verbetering (uitzichtsloos lijden)? Dan verbied ik mijn behandelend arts medische behandelingen uit te voeren. Dat geldt ook voor medische behandelingen die erop zijn gericht mijn leven te verlengen. Zoals reanimatie of het kunstmatig toedienen van vocht en voedsel.

Uitzondering: het verlichten/tegengaan van pijn, jeuk, benauwdheid of onrust. Kortom, zorg die erop is gericht het leven draaglijk te houden en niet gericht is op genezen (palliatieve zorg).

Accepteren gevolgen

Ik accepteer de gevolgen van dit behandelverbod. Ik accepteer ook dat mijn behandelend arts dit behandelverbod opvolgt als ik zelf niet bij bewustzijn ben. Dit behandelverbod geldt vanaf het moment dat ik het heb ondertekend.

Geldigheid van behandelverbod

Dit behandelverbod is een door de wet erkende schriftelijke verklaring en moet altijd worden nageleefd. Het geldt vanaf het moment dat ik mijn wensen op medisch gebied niet meer zelf kan vertellen. Of zelf kan beslissen over mijn medische situatie.

Artikel 7:450 van het Burgerlijk Wetboek (WvBo)

Ondertekening

Ik heb goed nagedacht over het opstellen en ondertekenen van dit behandelverbod. Ik onderteken dit behandelverbod met mijn volle verstand. Dit ondertekende behandelverbod vervangt alle eventuele eerder door mij ondertekende verklaringen.

Datum

Plaats

Handtekening

VOORBEELD

Aanvulling Behandelverbod Voltooid leven

Deze aanvulling 'Voltooid leven' hoort bij de wilsverklaring Behandelverbod. Onderteken deze aanvulling alleen als u zeker weet dat u elke mogelijkheid wilt aangrijpen om te sterven. Omdat u vindt dat uw leven voltooid is.

Het behandelverbod geldt ook als ik niet lijd. Ik ervaar mijn leven als voltooid. Ik wil daarom alle mogelijkheden benutten om waardig en op een natuurlijke manier te sterven. Dat betekent dat ik geen medische behandelingen meer wens. Ook al bieden ze kans op herstel.

Accepteren gevolgen

Ik accepteer de gevolgen van deze aanvulling op het behandelverbod. Ik accepteer dat ik niet kies voor eventuele medische behandelingen die mijn leven kunnen verlengen.

Ondertekening

Ik heb goed nagedacht over het opstellen en ondertekenen van deze aanvulling op het behandelverbod. Ik onderteken deze aanvulling met mijn volle verstand.

Datum

Plaats

Handtekening

VOORBEELD

Euthanasieverzoek

Lees voordat u deze verklaring invult de toelichting bij het euthanasieverzoek.

Een wilsverklaring is een schriftelijke verklaring. Hierin beschrijft u uw wensen op medisch gebied voor situaties waarin u uw wensen niet meer zelf kunt vertellen. Deze wilsverklaring gaat over het verzoek tot euthanasie. Bij deze wilsverklaring vindt u ook een toelichting. Lees deze toelichting goed door. En vul pas daarna de wilsverklaring in.

Naam _____

Geboortedatum _____

Geboorteplaats _____

Lidnummer _____

Dit is een euthanasieverzoek. Het is bedoeld voor iedereen die mij medisch behandelt of verzorgt. Het geldt vanaf het moment dat ik mijn wensen op medisch gebied niet meer zelf kan vertellen. Mijn vertegenwoordiger (gemachtigde) zal dit euthanasieverzoek onder de aandacht brengen bij mijn behandelend arts.

Mijn behandelend arts ontvangt dit euthanasieverzoek van mijn vertegenwoordiger (gemachtigde).

Dit euthanasieverzoek geldt vanaf het moment dat ik lijd zonder kans op verbetering (uitzichtloos lijden). Dat betekent dat ik wil dat mijn arts mij middelen toedient of geeft waardoor mijn leven eindigt, als:

- Er geen kans is op een voor mij menswaardig bestaan in de toekomst.
- Mijn lichamelijke en geestelijke achteruitgang verergert.

Persoonlijke aanvulling

(U bent niet verplicht hieronder iets in te vullen)

Ik wil mijn euthanasieverzoek graag toelichten. Ik beschrijf daarom hieronder wat ik bedoel met lijden zonder kans op verbetering (uitzichtloos lijden):

Verzoek tot euthanasie

Kom ik in een situatie waarin ik lijd zonder kans op verbetering (uitzichtloos lijden)?
Dan wil ik dat mijn behandelend arts mij middelen toedient of geeft waardoor mijn leven eindigt.

Accepteren gevolgen

Ik accepteer dat mijn behandelend arts dit euthanasieverzoek opvolgt als ik niet meer bij bewustzijn ben. Dit euthanasieverzoek geldt vanaf het moment dat ik het heb ondertekend. Ik kan dit euthanasieverzoek op ieder moment herroepen.

Geldigheid van de wilsverklaring

Dit euthanasieverzoek is een door de wet erkende schriftelijke verklaring. Het wordt gebruikt op het moment dat ik mijn wensen op medisch gebied niet meer zelf kan vertellen of zelf kan beslissen over mijn medische situatie.

Artikel 2 lid 2 van de Wet Toetsing Levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding.

Ondertekening

Ik heb goed nagedacht over het opstellen en ondertekenen van dit euthanasieverzoek. Ik onderteken dit euthanasieverzoek met mijn volle verstand. Dit ondertekende euthanasieverzoek vervangt alle eventuele eerder door mij ondertekende verklaringen.

Datum _____

Plaats _____

Handtekening _____

VOORBEELD

Aanvulling Euthanasieverzoek Dementie

Deze aanvulling 'Dementie' hoort bij de wilsverklaring Euthanasieverzoek. Onderteken deze aanvulling alleen als het euthanasieverzoek ook geldt bij dementie; achteruitgang van uw geestelijke vermogen.

Het euthanasieverzoek geldt als ik in een toestand van dementie terechtkom.

Ik beschrijf hieronder in detail wat ik bedoel met lijden aan (het vooruitzicht van) dementie:

Accepteren gevolgen

Ik accepteer de gevolgen van deze aanvulling op het euthanasieverzoek. Ik accepteer dat ik ervoor kies mijn leven te – laten – beëindigen bij dementie. Ik kan dit euthanasieverzoek op ieder moment herroepen.

Ondertekening

Ik heb goed nagedacht over het opstellen en ondertekenen van deze aanvulling om mijn leven te – laten – beëindigen bij dementie. Ik onderteken deze aanvulling met mijn volle verstand.

Datum

Plaats

Handtekening

VOORBEELD

Volmacht medische besluitvorming & beslissingen

Lees de toelichting bij deze volmacht goed door. En vul pas daarna de volmacht in.

Naam _____

Geboortedatum _____

Geboorteplaats _____

Lidnummer _____

Deze volmacht geldt vanaf het moment dat ik mijn wensen op medisch gebied niet meer zelf kan vertellen. Ik wijs de volgende persoon aan als mijn vertegenwoordiger (gemachtigde) voor medische besluitvorming en beslissingen:

Naam _____

Straat _____

Woonplaats _____

Telefoonnummer _____

Geboortedatum _____

Geboorteplaats _____

Ik wijs de volgende persoon aan als plaatsvervangend vertegenwoordiger (gemachtigde) voor medische besluitvorming en beslissingen:

Naam _____

Straat _____

Woonplaats _____

Telefoonnummer _____

Geboortedatum _____

Geboorteplaats _____

Taak vertegenwoordiger (gemachtigde)

Kom ik in een situatie waarin ik mijn wensen op medisch gebied niet meer zelf kan vertellen? Dan brengt mijn vertegenwoordiger mijn ondertekende wilsverklaringen onder de aandacht. Dat betekent dat mijn vertegenwoordiger de ondertekende wilsverklaringen overhandigt aan mijn behandelend arts. En probeert ervoor te zorgen dat mijn behandelend arts mijn wensen respecteert.

Opheffen geheimhouding

Ik geef mijn behandelend arts en andere medische hulpverleners toestemming om aan mijn vertegenwoordiger medische informatie over mij te geven. Dat geldt ook voor inzage in of een afschrift van mijn medisch dossier (ook na mijn overlijden).

Respecteren behandelverbod

Wordt mijn ondertekende behandelverbod zonder goede redenen niet uitgevoerd? Dan verzoek ik mijn vertegenwoordiger om ervoor te zorgen dat mijn behandelverbod alsnog wordt gerespecteerd. Eventueel met behulp van juridische middelen.

Geldigheid volmacht

Deze volmacht is een door de wet erkende schriftelijke verklaring. Het geldt vanaf het moment dat ik mijn wensen op medisch gebied niet meer zelf kan vertellen. Of zelf kan beslissen over mijn medische situatie.

Artikel 7:465 lid 3 van het Burgerlijk Wetboek (BW)

Ondertekening

Ik heb goed nagedacht over het opstellen en ondertekenen van deze volmacht. Ik onderteken deze volmacht met mijn volle verstand. Deze ondertekende volmacht vervangt alle eventuele eerder door mij ondertekende verklaringen.

Datum _____

Plaats _____

Handtekening _____

VOORBR

